

وزن و قافیه شعر فارسی، ۶-۸.

صفوی

وزن دوری (vazn-e.dow.ri)، در اصطلاح عروض، وزن مصراع‌ی است که از دو نیم‌مصراع مساوی تشکیل شده باشد و هر نیم‌مصراع حکم پایان مصراع را داشته باشد و قواعد عروضی پایان مصراع در هر نیم‌مصراع می‌تواند اعمال گردد. در واقع، وزن دوری وزن مصراع‌ی است که بتوان آن را دو نیم‌مصراع مساوی پنداشت: «چندان که گفتم، غم با طیبیان - درمان نکردند، مسکین غریبان» (فعل‌ن فعل‌ن، فعل‌ن فعل‌ن) در هر نیم‌مصراع وزن‌های دوری می‌توان قافیه آورد: «نه لبی به زمزمه چنگ زد، نه کسی در دل تنگ زد - عدم آنگینه به سنگ زد، که تو قابل سخن آمدی». کاربرد این نوع توازن، وزن دوری را موسیقایی‌ترین وزن در میان وزن‌های نظمی کرده است. تشخیص وزن دوری سه شرط دارد: ۱- وزن دوری باید متناوب باشد. ۲- میان هر دو نیم‌مصراع بتوان درنگ کرد. ۳- قواعد پایان بندی مصراع در نیم‌مصراع هم صادق باشد. اهمیت وزن دوری این است که میانه مصراع حکم پایان مصراع را می‌یابد و بسیار خوش‌شاهنگ است. راحت‌ترین راه تشخیص وزن دوری آن است که شاعر در وسط مصراع، صامت* اضافه آورده باشد، یا اگر چنین نباشد، با اضافه کردن یک یا دو صامت به وسط شعر، در وزن آن خللی ایجاد نشود. وزن دوری در عروض سنتی مورد توجه نبوده و به همین سبب در طبقه‌بندی وزن‌ها نارسایی‌هایی به وجود آورده است. نخستین بار، ظاهراً دکتر پرویز خانلری به این وزن توجه نشان داده است، ولی وی میان وزن دوری و وزن متناوب فوقی قایل نیست. ابوالحسن نجفی با طرح وزن دوری و تمایز آن با وزن متناوب شرایط تشخیص این وزن را به دست داده است.

منابع: آشنایی با عروض قافیه، ۶۰-۶۴؛ از زبان شناسی به ادبیات، ۱۹۹/۱-۲۰۰؛ وزن شعر فارسی، ۲۶۳-۲۷۲؛ ابوالحسن نجفی، «اختیارات شاعری»، جنگ اصفهان، شماره ۱۰، ۱۳۵۲.

صفوی

وصل (vasl)، در لغت، به معنی پیوند، و در اصطلاح قافیه، نخستین حرفی است که پس از حرف روی* قرار می‌گیرد، مانند «ش» در منش و «ن» در مستند. حضور حرف وصل سبب می‌شود که حرف روی متحرک شود. قافیه‌ای را که حرف وصل داشته باشد، موصول / مطلق می‌نامند.

شادی‌های اندک خود غرقند و نیروی سرنوشت بر آنان حاکم است. در کنار ورگا، از مهم‌ترین نویسندگان وریست باید به لویجی کاپوآتا، نویسنده سیسیلی (۱۸۳۹-۱۹۱۵م) اشاره کرد که با انتشار مجموعه داستان بررسی‌های زنان (Profili di Donne) در ۱۸۷۷م و رمان گیاجینتا، در ۱۸۷۹م، این مکتب را پیش برد. از میان نویسندگان معروف وریست دیگر، می‌توان به ماتیلد سرائو، رمان‌نویس ناپلی (۱۸۵۶-۱۹۲۷م)، ورناتو فوجینی، رمان‌نویس توسکانیایی، فدریکو دو روبرتو و گراتسیا دِلدا (۱۸۷۵-۱۹۳۶م) اشاره داشت. وریسم در سال‌های ۱۹۲۰م از صحنه خارج و پس از جنگ جهانی دوم، به شکل نو-رالیسم ظاهر شد.

منابع: ادبیات ایتالیایی، ۹۹-۱۰۳؛ فرهنگ اندیشه نو، ۳۴۰؛ کلیات زیباشناسی، ۴۲-۴۳؛ هفت چهره از شاعران معاصر ایتالیا، ۵۸-۵۷؛ A Dictionary of Literary Terms, shaw,393; Britannica, 12/319; The Oxford Concise to Dictionary of Literary Terms, Baldick,236-237.

ربیعیان

وزن (vazn)، نوعی موسیقی است که از طریق تناسب در زمان پدید می‌آید. این تناسب می‌تواند بر امتداد زمانی هجاها، امتداد زمانی تکیه‌ها، امتداد زمانی زیر و بمی‌ها یا فاصله زمانی میان درنگ‌ها مبتنی باشد. غیر از این چهار واحد فیزیکی، بعید می‌نماید که بتوان از واحد زبانی دیگری برای به وجود آوردن تناسبی در زمان استفاده کرد. وزن‌های موجود در زبان‌ها، براساس بنیان فیزیکی آن‌ها، به چهار نوع تقسیم می‌شوند: وزن کمی، وزنی است که از تناسب مبتنی بر امتداد زمانی هجاها به دست می‌آید. وزن نظم فارسی و عربی این‌گونه است. وزن تکیه‌ای / ضربی، وزنی است که از طریق تناسب بر امتداد زمانی تکیه‌ها به وجود می‌آید. وزن نظم انگلیسی و آلمانی این‌گونه است. وزن نواختی / آهنگی، وزنی است که تناسب مبتنی بر امتداد زمانی زیر و بمی‌ها آن را می‌سازد. وزن نظم‌هایی چون چینی و ویتنامی از این دست است. وزن عددی، وزنی است که مبتنی بر تساوی تعداد هجاها در مصراع یا فاصله مشخص میان دو یا چند درنگ در مصراع‌ها است. وزن نظم‌های فرانسوی و ژاپنی چنین است.

منابع: آشنایی با عروض و قافیه، ۱۲-۱۳؛ وزن شعر فارسی، ۲۱-۷۷؛